

СТАНОВИЩЕ

относно

дисертацията за присъждане на научна и образователна степен „доктор по философия“
на Димитър Атанасов Мирчев,
на тема: **”Философско-религиозни пътища за онтологизиране на Божието битие”**

Изготвил становището: доц. д-р Асен И. Димитров
Институт за изследване на обществата и знанието – БАН

Данни за кандидата:

Димитър Мирчев е преподавател по класически езици и богословски дисциплини в Софийската духовна семинария, Пловдивската духовна семинария, Православната духовна академия „Св. Кирил и Методий“ и ПУ „Паисий Хилендарски“. Докторант е на самостоятелна подготовка с научен ръководител д-р Георги Величков. Зачислен е на 12.03.2014 г. в Катедра „Философия“ на Философския факултет на ЮЗУ; отчислен е с право на защита на 14.03.2016 г.

Описание на дисертационния труд:

Дисертацията в обем от 167 стандартни страници се състои от Увод, две Глави, Заключение и Литература.

В Увода, авторът се спира на онтологичните основания на религията. Според него онтологичната тема е централна за философската теология, за религиозната философия и е в най-висока степен свързана с догматичните принципи като истини на вярата, доколкото всички те предпоставят специфичен отговор на проблема за *битието* на Бога. От друга страна, според автора самото човешко съществуване и онтологичната теория постигат своята пълноценност и пълнота като включват и религиозната тематика, отнасяща се до битието на Бога.

Авторът е мотивиран от убеждението, че философската традиция, както и религиозната е жива и животворна тогава, когато не се отдалечава от собствените си извори, както и, че ако се тръгне от тези извори, философията и православното богословие биха били в творческо взаимодействие. С оглед на това, целта на изследването е да обсъди пътищата на онтологизиране на Божието битие в религиознофилософските и богословски учения през IV-V век – периода на ранната християнска патристика – когато богословските и философските учения показват по-скоро синхрон, а не противопоставяне на богословие и философия.

Това е подчертано и в основната докторска теза: „онтологизирането на Божието битие определя облика на гръцката и латинската патристична мисъл и вътрешната свързаност на

богословие и философия през IV-V век и, че благодарение на тази свързаност се формират ортодоксалните догматични принципи, като се опровергават еретичните спрямо тях възгледи, отнасящи се главно до схващанията за битието на Бога.” (Дисертация, стр. 7)

Първа глава е озаглавена „Онтологизиране на Божието битие в гръцката патристична философия през IV-V век”.

В нея детайлно са изследвани:

1) Арианството, като най-мощното еретично учение в първите векове на формирането на доктриналните принципи на християнството.

Арианството се опитва да наложи субординационистки модел в триадологията. Според Арий, Бог е нероден и непостижим, а всичко, различно от него е или родено, или сътворено. Логосът е първи в реда на онова, което е „родено“ или е сътворено. Той е средство, чрез което Бог твори и поради това, не по природа, а само по благодат е Божи Син.

2) Атанасий Велики е първият от светителите на ранната патристика, който предприема собствено онтологическа аргументация на православната догматика – осмислянето на боговъплъщението в неговата битийна дълбина. Той аргументира, че арианската ерес отнася второто Лице единствено към сферата на преходно съществуващото, което пък прави проблематично самото онтологизиране на Божието битие. Това, впрочем се потвърждава и от апофатизма в последвалото развитие на арианството.

3) Двата големи приноса към православната доктрина на Св.Василий Велики: i) схващането за равенството на трите Лица, тяхната равночестност; той аргументира, че субординационисткият възглед е чужд на ортодоксалното тълкуване на Св. Троица; ii) онтологичното тълкуване на трите Лица на Троица, което опровергава модалисткия тип учения като еретични и утвърждава онтологичната самостоятелност на всяко от трите Лица.

4.) Св.Григорий Назиански, в своята тематизация на ипостасното битие на Бога прибавя нови, динамични категориални аспекти към онтологичното съдържание на православната доктрина. – Ипостасното битие е самодвижно, то е и действено, доколкото пълнотата на Божествения живот е преизобилна; всичко битийстващо, имащо в себе си живот получава битието и живота си от тази пълнота.

5) Св.Григорий Нисийски, известен като най-смелият богослов и метафизик на ранната източна патристика (споменаван като неин “отец на отците”), постига дълбочина в собствено онтологическата проблематика при обсъждането на Божието битие с оглед на времевите категориални аспекти. За вечността на Божия живот според св.Григорий е недопустимо да се мисли, че тя може да има някаква времева идентичност, но тя не следва да се разбира и като абстрактно противопоставена на времето. Вечността на Божието битие би могла да се интерпретира като актуална безкрайност, която съдържа в себе си изначално крайните моменти на времето в сгънат вид; т.е. тя съдържа онова,

което е във времето, но не във времеви смисъл и не по времеви начин. „Едно и също е за Бога да живее, да съществува и да съществува вечно.“ (Автореферат, стр. 14)

Във Втора глава, дисертантът предприема анализ на онтологизирането на Божието битие в латинската патристична философия от IV-V век, от който тук можем да се спрем единствено на сл. съществени моменти:

1) Опитът на Марий Викторин за синтезиране на принципите на неоплатоническата триадология с троичния догмат.

2) Тематизирането на деонтичните аспекти на Божието битие от Св. Амвросий Медиолански. – Злото според него няма собствена природа; то може да бъде само несъвършенство, недостиг, тъй като битието и блаженството имат източника си единствено във висшето благо. А то не може да стане причина за нещо противоположно на себе си. Тъкмо този възглед на св. Амвросий, който се черпи от платонизма и неоплатонизма, помага на блажени Августин да намери отговор на въпроса за злото.

3) Онтологичното доказателство за Божието битие у бл. Августин

Големият принос на бл. Августин във философската теология и в християнската онтология е формулирането на онтологично доказателство за битието на Бога. Онтологичното доказателство се опира на идеята за Бога, която неотменно присъства у човека и която прави съзерцаемо за човека Божието битие. По преценка на дисертанта, тази форма на доказателство е най-убедителният философски път на онтологизиране на Божието битие и в най-висока степен е свързана с основанията на самата религия.

В Заключението авторът, наред с утвърждаването на основната си докторска теза се спира и на някои същностни различия в християнските деноминации. Той подчертава онтологизацията на вярата като значимо достойнство на православието, завещано от ранната християнска патристика.

Литературата към дисертацията, на български, руски, английски и френски език е солидна и репрезентативна с оглед на предметната област, целта и задачите на изследването.

Въпрос към дисертанта:

Намира ли авторът за консистентна една универсална онтология, чиито предпоставки имат частен характер и в случая произлизат от свещените текстове на християнската догматика?

В същата тази връзка, бих препоръчал в своя бъдеща работа авторът да се спре и на следните въпроси:

- i) Особената позиция на ранната патристика с оглед на стандартната теза за християнската философия, като „ancilla theologiae”;
- ii) Има ли и други източници за развитието на православната доктрина, извън критиката на еретичните учения, проучването и тълкуването на свещените текстове и тези на светителите?
- iii) Възможно ли е и как един православен богослов да изрази свое алтернативно становище или да прибави ново съдържание към официалната ортодоксална доктрина, без той да изпадне в еретично отклонение?

Приноси:

Като признавам изведените от автора приноси моменти на дисертацията, бих изтъкнал този, че еретичните отклонения от първоначалните постулати на ортодоксалното мислене са от особено значение за неговата собствена еволюция. Тези отклонения също така довеждат до специфични за по-късното западноевропейско мислене отъждествявания на Бог и битие в онтологичните концепции, както и до редуциране на християнското мислене до равнището на абстрактнометафизическо.” (Автореферат, стр. 26)

ЗАКЛЮЧЕНИЕ:

Работата се отличава с висока ерудиция и несъмнена компетентност в кръга на богословската проблематика и на религиозната философия. Разгледани са както основните акценти в тематизирането на Божието битие у ранната патристика и ярки детайли от нейната история, така и техни идеологически проекции в днешния свят. Изложението е репрезентативно, подредено и синтетично; еднакво интересно за специалисти и за обучение на студенти по богословие и по философия. Езикът е ясен и прозрачен, без да спестява тънките детайли от сложния категориален апарат на богословието и на онтологията; най-драматичните епизоди от онтологичните дебати на водещите ортодоксални богослови, очертали устойчивия облик на православия в съвременния, разтърсван от кризи, противоречия, но и устремен към безпрецедентно амбициозни цели и хоризонти свят.

Като имам предвид високото ниво на теоретичната разработка в дисертационния труд, убедено предлагам на дисертанта Димитър Мирчев да бъде присъдена образователната и научна степен “доктор”.

8 април, 2016 г.

Подпис:

доц. Асен Димитров